

LAUSUNTO

Eduskunnan sivistysvaliokunnalle

Asia: Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2021 (HE 146/2020)

Suomen Lukiolaisten Liitto (SLL) kiittää mahdollisuudesta lausua sivistysvaliokunnalle valtion talousarvioesityksestä vuodelle 2021. SLL lausuu kunnioittavasti seuraavaa:

Opiskeluhoolto

Opiskeluhoollon palvelut ovat yksi tärkeimmistä varhaisen ja ennaltaehkäisevän tuen muodoista lukioissa. SLL kannattaa lämpimästi hallituksen tavoitetta sitovista mitoituksista opiskeluhoollon palveluihin. Nykyisin opiskeluhoollon palvelujen saatavuudessa on isoja alueellisia eroja eivätkä palvelut toteudu lain vaatimusten mukaisesti varsinkaan psykologi-, kuraattori- ja lääkäripalveluissa ([TEAviisari](#)). Mitoitusten säätämisen ja resurssilisäysten myötä alueellinen tasa-arvo palveluiden saatavuudessa paranee. SLL katsoo, että lukioissa tulee olla täysipäiväinen terveydenhoitaja, koulukuraattori ja -psykologi enintään 600 opiskelijaa kohti, sekä täysipäiväinen lääkäri 2000 opiskelijaa kohti. Kun henkilöstömitoitusten suuruudesta tehdään esitys, SLL edellyttää, että opiskeluhoollon palveluiden vahvistamiselle varattuja määrärahoja tarkastellaan uudelleen, jotta toimintojen laadusta voidaan pitää huolta.

Valmisteilla olevan sote-uudistuksen osalta SLL vastustaa opiskeluhoollon psykologi- ja kuraattoripalveluiden siirtämistä hyvinvointialueiden vastuulle ja esittää sen sijaan, että näiden palveluiden järjestämisvastuu säilyy jatkossakin oppilaitoksen sijaintikunnalla. Tällä tavalla voidaan varmistaa, että palvelut ovat opiskelijoiden saatavilla oppilaitosten läheisyydessä tai niiden omissa tiloissa, eivätkä muutu kaukana lukion arjesta tapahtuvaksi korjaavaksi vastaanottotyöksi. SLL katsoo, että hallituksen esitys rikkoo oppilas- ja opiskelijahuoltolain tarkoitusta, sillä lain mukaan opiskeluhoolto tulisi toteuttaa ensisijaisesti ennaltaehkäisevänä koko oppilaitosyhteisöä tukevana yhteisöllisenä opiskeluhooltona. Hallitus on luvannut, että lainsäädännöllä varmistetaan lähipalvelut, mutta huoli on silti olemassa esityksen lisätessä kuraattoreille ja psykologeille uusia tehtäviä

muualta sosiaalihuollon piiristä. Järjestämisvastuun siirtämisen sijaan tulisi keskittyä siihen, miten henkilöstömitoitukset parantavat opiskeluhoitopalveluiden saatavuutta ja laatua valtakunnallisesti.

- SLL kannattaa opiskeluhoollon palveluihin sitovia henkilöstömitoituksia.
- SLL ei kannata opiskeluhoollon psykologi- ja kuraattoripalveluiden siirtoa hyvinvointialueiden vastuulle, vaan esittää, että näiden palveluiden järjestämisvastuu säilyy oppilaitoksen sijaintikunnalla.

Opiskeluterveydenhuollossa tarvittavat uudistukset mielenterveyspalveluihin

Nuorten perustason mielenterveystyö tulee rakentaa osaksi opiskeluterveydenhuollon arkea. Opiskeluterveydenhuoltoon kuuluu lakisääteisesti myös opiskelijoiden perustason sairaanhoito, mukaan lukien mielenterveyspalvelut. Käypä hoito -suosituksissa linjataan, että lyhytterapiat ja vaikuttavaksi todetut psykoterapiat sekä muut psykososiaaliset hoito- ja kuntoutusmenetelmät kuuluvat mielenterveys- ja päihdehäiriöissä perusterveydenhuollon palveluvalikoimaan. Tältä osin opiskeluterveydenhuollon mahdollisuudet toimia opiskelijoiden mielenterveysongelmien perustason hoitotahona ovat hyvät. Pitkäaikainen toiminnan aliresursointi ja hoidon hajauttaminen opiskeluterveydenhuollosta muualle perusterveydenhuoltoon ovat kuitenkin syöneet näitä edellytyksiä.

Perustason mielenterveystyö on rakennettavissa osaksi opiskeluterveydenhuollon ja oppilaitosten arkea, mutta se edellyttää tahtotilaa ja sen myötä työhön kohdennettuja riittäviä resursseja. Muina ratkaisuin SLL esittää aiemmin mainittujen henkilöstömitoitusten toteuttamisen lisäksi lyhytterapioiden tuomista osaksi opiskeluterveydenhuoltoa sekä yleisen prosessin luomista opiskeluterveydenhuollon mielenterveystyölle, minkä mukaisesti mielenterveys- tai päihdeongelman takia mielenterveyshoitoa tarvitsevalle tarjotaan ensivaiheen tukea, kuten terveydenhoitajan tai psykologin tarjoamaa tukea. Lisäksi opiskeluterveydenhuollon ammattilaisten tulee saada mielenterveysstrategian mukaista täydennyskoulutusta ja parantaa tiedonkulkua eri ammattilaisten välillä.

- SLL esittää opiskeluterveydenhuollon mielenterveyspalveluiden kehittämistoimiksi resurssien lisäämistä, selkeän hoitoprosessin luomista, lyhytterapioiden tuomista osaksi opiskeluterveydenhuoltoa ja henkilöstön täydennyskouluttamista mielenterveyden teemoista.

Erityisopetus ja muut uudistukset tukipalveluihin

Syksyllä 2021 tulee voimaan lukiolain kirjaus oikeudesta erityisopetukseen tai muuhun yksilölliseen oppimisen tukeen. Voimaantuloa tulee seurata tiiviisti ja arvioida, miten laki toteutuu lukion arjessa. Samaan aikaan voimaan tulee myös jälkiohjausvelvoite, jonka avulla ilman korkeakoulupaikkaa jäänyt ylioppilas voi seuraavan vuoden ajan saada jatko-opintojen ohjausta omasta oppilaitoksestaan. Nämä molemmat uudistukset ovat SLL:n pitkään tavoittelemia ja todella kaivattuja, ja ne myös vastaavat koronan aiheuttamiin muutoksiin ja nykyisten tukipalveluiden puutteisiin.

Opinto-ohjaus

Opinto-ohjaukseen kohdistuu merkittäviä paineita ja odotuksia: monet viime vuosien koulutuspoliittiset uudistukset, esimerkiksi opiskelijavalintojen uudistukset, edellyttävät tuekseen oikea-aikaista ja laadukasta opinto-ohjausta. Opinto-ohjauksen resurssit eivät kuitenkaan ole kehittyneet vastaavassa suhteessa. Myös koronakevään aiheuttama poikkeustilanne on esimerkki siitä, että opinto-ohjauksen tarve on jatkuvassa kasvussa.

Myös oppivelvollisuuden laajentaminen lisää entisestään opinto-ohjauksen tarvetta. Tästä syystä SLL katsoo välttämättömäksi, että oppivelvollisuuden laajentamista säädettäessä käynnistetään myös opinto-ohjauksen mitoituksen valmistelu siten, että lukiokoulutuksessa yhdellä opinto-ohjaajalla voisi olla enintään 200 ohjattavaa. Hallitusohjelmassa on linjattu asian selvittämisestä, nyt tulisi päästä selvittämisestä käytäntöön. OAJ on laskenut lukiokoulutuksesta puuttuvan 190 opoa.

- SLL esittää, että oppivelvollisuuden laajentamisen yhteydessä käynnistetään opinto-ohjauksen mitoituksen valmistelu.

Opettajien osaamisen kehittäminen

Ajankohtainen koronatilanne haastaa lukioita ja opettajien osaamista. Korona-aikana lukiolaisia on huolettanut opettajien valmiudet sähköiseen opetukseen ja riittävän monipuolisten opiskelutapojen huomioiminen. Lukiolaisten Liiton huhtikuussa 2020 tekemän kyselyn mukaan noin puolet lukiolaisista koki, että opettajilla on ollut riittävät valmiudet sähköisen opetuksen toteuttamiseen. Vain noin neljäsosa vastaajista arvioi, että etäopetus on tukenut riittävän monipuolisesti omia oppimistapoja. Opetuksessa on tärkeä huomioida, että etäopetus on kasvattanut selvästi lukiolaisten työmäärää.

Opettajien arviointiosaamiseen tulee panostaa sekä perus- että täydennyskoulutuksessa. Koska perusopetuksen päättötodistuksia käytetään opiskelijavalinnoissa, on huolehdittava, että perusopetuksen oppilaita kohdellaan arvioinnissa yhdenvertaisesti. Karvin selvitykset ovat osoittaneet arvosanojen vertailtavuudessa koulujen välillä olevan ongelmia.

Opettajien osaamisen kehittämisessä on erityisesti huomioitava opiskelijoiden osallisuus. Opettajien myönteinen suhtautuminen osallisuuteen edesauttaa opiskelijoiden hyvinvointia ja sisäistä motivaatiota.

Maksuton toinen aste ja oppivelvollisuuden laajentaminen

SLL kannattaa maksuttoman toisen asteen toteuttamista. SLL katsoo, että maksuttoman toisen asteen toteuttaminen olisi merkittävä keino vahvistaa koulutuksellista tasa-arvoa sekä ehkäistä sosioekonomisista syistä tapahtuvaa koulutuksen keskeyttämistä. Sen sijaan SLL ei pidä oppivelvollisuuden laajentamista nykyisestä tehokkaana toimenä nostaa koulutus- ja osaamistasoa. Olennaisempaa olisi suunnata toimet opiskelijoiden motivaation sekä kouluviihtyvyyden kehittämiseen koko koulutuspolulla.

Oppivelvollisuuden laajentamisen ja maksuttoman toisen asteen kustannukset on korvattava koulutuksen järjestäjille täysimääräisesti. SLL on huolissaan, ettei velvoitteiden lisäämisestä puutteellisin resurssein muodostu jälleen uutta leikkausta koulutuksen rahoitukseen.

SLL on erityisen huolissaan esitetystä aikataulusta. Voimaantulon aikataulu olisi liian kireä normaalioloissakin, mutta ottaen huomioon koulutuksen järjestäjien koronapandemiasta johtuvat paineet sekä samaan aikaan lukioissa työn alla olevat paikalliset opetussuunnitelmat, esitetyssä aikataulussa pysyminen on mahdotonta. Koulutuksen järjestäjillä on oltava riittävästi aikaa ja resursseja uudistuksen toimeenpanoon. SLL katsoo, että voimaantuloa tulee siirtää siten, että oppivelvollisuutta koskeva lainsäädäntö astuu voimaan aikaisintaan 1.1.2022.

- SLL on huolestunut oppivelvollisuuden laajentamisen aikataulusta ja resursseista. Määrärahat on nostettava tasolle, joka korvaa kustannukset koulutuksen järjestäjille täysimääräisesti.
- SLL kannattaa lämpimästi maksuttoman toisen asteen toteuttamista.

Koulumatkatuki

SLL pitää tervetulleena koulumatkatukeen esitettyjä muutoksia maksuttoman koulutuksen piiriin kuuluville toisen asteen opiskelijoille 1.8.2021 lukien. Erityisen positiivisina muutoksina SLL pitää omavastuuosuuden poistoa sekä tukeen oikeuttavien päivien laskentatavan joustavoittamista. SLL on kuitenkin pettynyt, että aiemmin lakiesityksessä mukana ollut kilometrirajan laskeminen 10 kilometristä 5 kilometriin muutettiin 7 kilometriin säästötoimena. SLL katsoo, että perusopetuksen piirissä olevien 5 kilometrinajaan yhteneväinen linjaus olisi oikeudenmukainen ja turvaisi mahdollisimman monelle heikossa taloudellisessa asemassa olevalle toisen asteen opiskelijalle maksuttomat koulumatkat.

- SLL kannattaa koulumatkatukeen tehtäviä muutoksia, mutta vaatii tuen saamisen rajan alentamista 5 kilometriin.

Lukion laatuohjelma

SLL kannattaa lämpimästi esitettyä lukion laatuohjelmaa, jolle kohdennetaan täydentävässä talousarvioesityksessä 15 miljoonaa euroa. Lukiokoulutuksen laadun ja saavutettavuuden kehittämiseksi on suuri tarve, jotta jokaisella olisi mahdollisuus käydä lukiota kotoa käsin ja jotta lukioden toimintakulttuuria voidaan modernisoida ja oppimisympäristöistä tehdä monipuolisempia.

Laadukkaaseen lukiokoulutukseen kuuluu, että teknologiaa ja digitaalisia sisältöjä hyödynnetään luontevasti ja joustavasti opetuksessa.

Hallitusohjelmaan on kirjattu 20 miljoonaa euroa lukiokoulutuksen laatu- ja saavutettavuusohjelmaan. Siksi SLL ihmettelee, minne budjettiriihen päätöksestä jäi hallitusohjelmaan kirjattu saavutettavuuden huomioiminen ja puuttuva 5 miljoonan euron rahoitus.

SLL esittää, että laatuohjelmalla luodaan valtakunnallinen opiskelijapalautejärjestelmä. Vastaava järjestelmä on jo käytössä korkeakoulutuksessa ja ammatillisessa koulutuksessa. Opiskelijoilta kysyttävä palaute on erinomainen matalan kynnyksen tapa osallistaa heitä lukion kehittämiseen. Palautejärjestelmä tarjoaisi vertailukelpoista tietoa opiskelijoiden hyvinvoinnista (SiVM 2/2018).

- SLL kannattaa lämpimästi lukion laatuohjelmaa (15 miljoonaa euroa). SLL esittää, että rahoituksen avulla toteutetaan valtakunnallinen opiskelijapalautejärjestelmä.
- SLL kuitenkin huomauttaa, että hallitusohjelman kirjaukseen nähden ohjelmasta puuttuu 5 miljoonaa euroa, ja samoin laatuohjelman yhteydestä on poistettu saavutettavuus.

Lukion rahoitus ja rahoitusjärjestelmän uudistustarve

Lukion yksikköhinnat eivät kata läheskään kokonaan lukiokoulutuksen järjestämisen todellisia kustannuksia. SLL toteaa, että on välttämätöntä ja kiireellistä palauttaa rahoitus niin, että rahoitus ja syntyvät kustannukset vastaisivat toisiaan. Lukiokoulutuksen rahoitusvaje on yli 100 miljoonaa euroa, mikä syntyy rahoituslakiin kirjatusta pysyvästä leikkurista, joka vähentää toteutuneista kustannuksista vuosittain 996,13 €/opiskelija (laki opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta). SLL esittää, että rahoituslaissa määritellystä leikkauksesta keskimääräisiin yksikköhintoihin luovuttaisiin.

Lukioverkko on harventunut viime vuosien aikana. Lukioverkon harvenemisen myötä yhä useampi nuori joutuu hakeutumaan lukioon kauas kotoaan. Nykyisin alle 60 opiskelijan ja alle 200 opiskelijan lukiot saavat korotettua yksikköhintaa. SLL ehdottaa, että tästä niin sanotusta pienten lukioden lisästä luovuttaisiin ja siirryttäisiin saavutettavuuslisaan, jossa otetaan huomioon ikäluokan suuruus sekä kunnan syrjäisyys. Näin lukiokoulutuksen saavutettavuutta voitaisiin turvata.

SLL kannattaa lukioiden rahoitusjärjestelmän uudistamista siten, että osaksi rahoituksen määräytymisperusteita otettaisiin edellä kuvatut saavutettavuuslisä sekä opiskelijapalaute, jolla voitaisiin parantaa lukiokoulutuksen laatua.

- SLL vaatii luopumista lukiokoulutuksen suorasta leikkauksesta, joka on noin 1000 euroa lukiolaista kohden. Lisäksi SLL kannattaa rahoitusjärjestelmän uudistustyön aloittamista.

Etäopetuksen vaikutus lukiolaisiin ja tukipalveluihin

SLL selvitti huhtikuussa kyselytutkimuksella miten kevään poikkeustilanne vaikutti lukiolaisiin. Etäopiskelu rasittaa lukiolaisia selvästi enemmän kuin tavanomainen opiskelu: yli puolella etäopetus lisäsi viikoittaista työmäärää. Huolestuttavaa on, että lähes puolet lukiolaisista kokee opetuksen laadun heikentyneen. Samalla on noussut huoli, miten eri opiskelutavat huomioidaan. Vain noin neljäsosa vastaajista arvioi, että etäopetus on tukenut riittävän monipuolisesti omia oppimistapoja.

Kyselystä saatiin erityisen huolestuttavia tuloksia lukiolaisten kuormittumisesta: jopa 60 prosenttia vastaajista kokee etäopiskelun henkisesti raskaaksi. Siksi SLL pitää tärkeänä, että kaikkialla koulutuspoliittisessa päätöksenteossa huomioidaan etäopetuksen myötä merkittävästi kasvanut opiskelutaakka sekä ohjauksen ja tuen tarve.

Aluehallintoviraston ja opetus- ja kulttuuriministeriön [tiedotteesta](#) (21.10.2020) käy ilmi, että peruskouluissa opiskeluhoollon tarve on lisääntynyt koronavirusepidemian aikana. Keväällä myös lukioiden osalta oli ilmeistä, ettei palveluiden piiriin hakeuduttu, vaikka tarvetta tuelle olisi ollut, ja toisaalta myös palveluiden saatavuudessa on ollut paikoin puutteita. Palveluihin hakeutumisen haasteisiin tulisi puuttua paremmalla tiedottamisella ja esimerkiksi selkeyttämällä opiskeluhoollon kokonaisuutta ja sen ennaltaehkäiseviä toimia entisestään. Tuen lisäämistä ja täsmätoimia tulee myös jatkaa syksyn 2020 jälkeenkin.

Helsingissä 21.10.2020

Adina Nivukoski

Heikki Luoto

Adina Nivukoski
Puheenjohtaja

Heikki Luoto
Pääsihteeri

Lisätietoja:

sosiaalipoliittinen asiantuntija Iiris Hynönen, 050 377 7729, iiris.hynonen@lukio.fi

koulutuspoliittinen asiantuntija Toni Ahva, 050 440 9647, toni.ahva@lukio.fi